

COMPETENTIEPROFIEL BACHELOR IN DE VERPLEEGKUNDE

Associatie K.U.L.euven

Enkele definities en afbakeningen in het gebruik van terminologie	2
Visie op het verpleegkundig onderwijs	3
De verpleegkundige als PERSOON handelt naar beroepsspecifieke attitudes	4
1. Empathie, verantwoordelijkheidszin, kritische ingesteldheid, aanpassingsvermogen en stressbestendigheid aanwenden in de verpleegkundige context	4
2. Een verpleegkundig professionele relatie aangaan met het cliëntstelsel en het interdisciplinair team	5
3. Ethisch en juridisch verantwoord verpleegkundig handelen	6
4. Een gezond evenwicht realiseren tussen de professionele en andere rollen	7
De verpleegkundige als KLINISCH BEOORDELAAR EN ZORGVERLENER verleent professioneel verpleegkundige zorg op maat	7
5. Verpleegkundige zorg verlenen vanuit wetenschappelijk perspectief.	7
6. Relevante gegevens verzamelen over het cliëntstelsel in de verpleegkunde	8
7. Verpleegproblemen en behoeften identificeren en onderscheiden	8
8. Doelstellingen bepalen en een verpleegkundig zorgplan opmaken, afgestemd op het cliëntstelsel en op het zorgstelsel	9
9. Verpleegkundige handelingen verantwoord uitvoeren	10
10. De resultaten van de zorgverlening evalueren en bijsturen	11
11. Relevant en efficiënt schriftelijk en mondeling rapporteren	11
12. Primaire en secundaire preventie toepassen	12
De verpleegkundige als ORGANISATOR EN COÖRDINATOR organiseert en coördineert de diverse aspecten van de zorg	13
13. De zorg organiseren en coördineren	13
De verpleegkundige als PROFESSIONAL levert een bijdrage aan het bevorderen van de kwaliteit van de verpleegkundige zorg	14
14. Handelen in functie van kwaliteitszorg	14
15. Zich professioneel ontwikkelen	14
De verpleegkundige als LID VAN HET TEAM werkt intra- en interprofessioneel samen om de visie en de doelen van de zorg te realiseren	15
16. Medestudenten begeleiden	15
17. Intraprofessionele relaties opbouwen en samenwerken binnen het verpleegkundig team	15
18. Interprofessionele relaties opbouwen en samenwerken in het kader van gemeenschappelijke zorgdoelstellingen	16
De verpleegkundige als LID VAN DE SAMENLEVING vervult een rol in de samenleving in functie van gezondheid en welzijn	16
19. Open staan voor diversiteit in de samenleving	16
20. Positief bijdragen tot de profilering van het beroep	17
21. Open staan voor het economisch, sociaal en ethisch beleid binnen de gezondheidszorg	17
Literatuurlijst	18

Enkele definities en afbakeningen in het gebruik van terminologie

Cliëntgericht betekent de zorg continu aanpassen aan de behoeften en problemen van de cliënt

Cliëntensysteem: de cliënt/ patiënt, zijn familie en omgeving (of belangrijke anderen)

Competentie: een **competentie** is een geïntegreerd geheel van kennis, vaardigheden en attitudes – vaak gekoppeld aan iemands persoonlijkheid – waardoor iemand in staat is om effectieve, kwaliteitsvolle prestaties te leveren gericht op een bepaalde functie / rol. Die prestaties zijn zichtbaar in concrete handelingen verbonden met een bepaalde context. (Raad van Bestuur, Associatie K.U.Leuven, 2004)

Complexe zorgsituaties: cliënten met uitgebreide problemen die voortdurend observatienodig hebben, complexe behandelingen krijgen en waar de organisatie van de zorg voortdurend aangepast wordt door wijziging van prioriteiten. De patiënten zijn in stabiele toestand in de context die we in dit profiel bedoelen.

Eenvoudige zorgsituaties: met cliënten die bewust zijn, zich verplaatsen (met hulp), met beperkt instrumentarium die in de les gezien werd (zuurstoftherapie, eenvoudig perifeer infuus, eenvoudige wondzorg, ...)

Gedragindicatoren: kenmerken van gedrag die de competentie concretiseren en zich lenen voor concrete observatie en beoordeling. Ze zijn ingedeeld in 3 niveaus waardoor de groei in het verwerven van de competentie duidelijk wordt. Het derde niveau of integratie is het niveau van de afstuderende of het beginniveau van de verpleegkundige in het werkveld.

Klinisch pad: een **klinisch pad** beschrijft op een tijdpad de opeenvolgende essentiële verschillende interventies in relatie tot het totale patiëntenprobleem waarbij de nadruk ligt op het beheersen van de zorg.

Klinische praktijkrichtlijnen: richtlijnen hebben in het algemeen het karakter van een advies en zijn een aanwijzing voor een te volgen gedrag of handwijze

Matig complexe zorgsituaties kunnen chronische en acute zorgsituaties zijn; de patiënten zijn stabiel, al dan niet bewust, met infusietherapie, wondzorg, blaassonde, maagsonde, of drainages; diversiteit van instellingen en thuisgezondheidszorg

Procedure: een vastgestelde volgorde waarin een specifiek proces wordt uitgevoerd. De procedure omvat chronologisch de nodige stappen in het proces en de benodigde materialen

Protocol: een vastgesteld geheel van interdisciplinaire regels en afspraken om een specifieke opdracht uit te voeren.

Verpleegkundig team: de personeelsleden die instaan voor de 24 uren permanentie in de zorg. Het zijn de verpleegkundigen en de verzorgenden of zorgkundigen.

Visie op het verpleegkundig onderwijs

Associatie KULeuven
Juli 2004

De verpleegkunde vormt een afzonderlijke pijler in het brede domein van de gezondheids- en welzijnszorg. De beoefenaar van de verpleegkunde verwerft via opleiding de nodige beroepsbekwaamheid en ontwikkelt daarbij een ingesteldheid tot levenslang leren.

Vanuit zijn specifieke deskundigheid zal de verpleegkundige eigen accenten aanbrengen bij het aanbieden van professionele zorg. Hij engageert zich in het bijzonder om op emancipatorische wijze mensen bij te staan die kampen met actuele of dreigende gezondheidsproblemen. Hij verleent daartoe kwaliteitsvolle zorg afgestemd op de specifieke noden en behoeften van elke individuele cliënt, om zo bij te dragen aan de verbetering van de levenskwaliteit van de cliënt.

Deze zorgverlening stoelt op respect voor de totale mens en leidt tot een vertrouwensrelatie tussen verpleegkundige en zorgvrager/betekenisvolle andere(n) waarin problemen in een intieme kwetsbaarheid bespreekbaar kunnen worden gemaakt.

Binnen de diversiteit van de samenleving fungeert de verpleegkundige als pleitbezorger voor elke cliënt die op hem een beroep doet.

De zorgverlening situeert zich op het vlak van preventie, detectie, behandeling en palliatie van gezondheidsproblemen in alle fasen van het leven. De verpleegkundige realiseert dit in inter- en intraprofessionele samenwerkingsverbanden.

Bij de preventie van gezondheidsproblemen en bij de ondersteuning van het normale leefpatroon van de individuele cliënt handelt hij autonoom. Medische voorschriften voert hij uit met inzicht en nauwgezetheid en hij organiseert en coördineert de zorg- en begeleidingsplannen. Hij tracht hierbij steeds een positieve invloed uit te oefenen op de beleving, het gedrag en de omgeving van de cliënt en de betekenisvolle andere(n).

Uiteraard gaat hij methodisch en verantwoord te werk en steunt daarbij op literatuur, resultaten van wetenschappelijk onderzoek, eigen ervaring, en informatie en ervaring van experts. Hij levert aldus een fundamentele bijdrage tot de verbetering van de algehele kwaliteit van de gezondheidszorg.

De verpleegkundige als PERSOON handelt naar beroepsspecifieke attitudes

Omschrijving: De verpleegkundige oefent haar beroep uit in een professionele en ethische context volgens gereguleerde en juridische codes. Ze erkent en biedt antwoord op morele/ethische dilemma's en aangelegenheden in de dagelijkse praktijk.

Ze handelt op een menselijke, tolerante en zorgdragende wijze zodat de rechten, overtuigingen en waarden van de verschillende individuen en groepen gerespecteerd zijn.

Ze neemt haar verantwoordelijkheid, verschillende rollen en functies op ten aanzien van mensen wanneer hun gezondheid bedreigd wordt en bij ziekte, lijden, handicap of sterven door ondersteuning, educatie, verpleegtechnische en relationele hulp.

Empathie, verantwoordelijkheidszin, kritische ingesteldheid, aanpassingsvermogen en stressbestendigheid aanwenden in de verpleegkundige context

	A. VERKENNEN	B. VERDIEPEN	C. INTEGREREN
EMPATHIE: <i>Bewust zijn van anderen (collega's, patiënten/cliënten, cliëntensysteem) in eigen omgeving en rekening houden met hun referentiekader, gevoelens, behoeften en wensen.</i>			
1.	De behoeften en de gevoelens van de cliënt benoemen .	De behoeften en gevoelens van de cliënt spiegelen .	In het handelen rekening houden met de behoeften, gevoelens en omstandigheden waarin de cliënt verkeert.
2.	Respectvol zijn in de omgang met andere personen.	Respectvol en tactvol zijn in de omgang.	
VERANTWOORDELIJKHEIDSZIN <i>Actief en autonoom de nodige acties ondernemen om de opdrachten gebonden aan het beroep en omgang met anderen naar waarde te volbrengen.</i>			
3.	Eigen houding en handelingen verantwoord t.a.v. de medestudenten.	Eigen houding en handelingen verantwoord t.a.v. de verpleegkundige.	Eigen houding en handelingen verantwoord t.a.v. het verpleegkundig team.
4.	Eigen leerpunten erkennen na er op gewezen te zijn.	Eigen leerpunten spontaan bespreken .	Eigen houdingen en handelingen waar nodig spontaan bijsturen .
5.	Stipt handelen volgens regels, afspraken en procedures onder supervisie.	Stipt handelen volgens regels, afspraken en procedures.	In alle omstandigheden stipt en nauwkeurig handelen in functie van het welzijn van de cliënt.
6.	Eigen grenzen van kennen en kunnen tijdig aangeven .	Tijdig advies, informatie en hulp opzoeken .	Eigen grenzen tijdig aangeven , waar nodig advies en informatie zoeken en deze gestructureerd gebruiken .
7.	Spontaan initiatief nemen binnen eigen bevoegdheid, in overleg met de verpleegkundige.	Initiatief nemen om problemen op te lossen in overleg met de verpleegkundige.	Vooruitziend en anticiperend handelen .

KRITISCHE INGESTELDHEID <i>Voortdurende kritische reflectie op eigen handelen/ eigen positie.</i>			
8.	Reflectie over eigen functioneren en handelen verwoorden en bespreken	Eigen functioneren en handelen bijsturen in functie van proces en resultaat.	
9.	Feedback vragen en beluisteren.	Constructief omgaan met feedback.	
AANPASSINGSVERMOGEN EN STRESSBESTENDIGHEID <i>Efficiënt blijven functioneren vóór, tijdens en na nieuwe/moeilijke situaties, onder sterke druk, bij tegenslagen/fouten of kritiek.</i>			
10.	Zich aanpassen in gekende situaties binnen de verpleegkunde.	Zich aanpassen in nieuwe situaties binnen de verpleegkunde.	Zich aanpassen in wisselende situaties binnen de verpleegkunde.
11.	Signalen van stress bij zichzelf tijdig herkennen en bespreken.	Situaties die stress bezorgen herkennen en bespreken.	In overleg met anderen zoeken naar evenwichtige oplossingen bij stress.

Een verpleegkundig professionele relatie aangaan met het cliëntsysteem en het interdisciplinair team

Omschrijving: *Uitwisselen, met wederzijds respect, teneinde een vertrouwens- en professionele relatie aan te gaan met individuen, cliëntsysteem, sociale groepen (inbegrepen met de cliënten met communicatieve beperkingen) en met collega's en andere disciplines/ organisaties.*

	A. VERKENNEN	B. VERDIEPEN	C. INTEGREREN
1.	Met open houding interesse tonen voor de ander.	Een evenwicht vinden tussen empathie en professionele afstand.	Een gepaste vertrouwensrelatie opbouwen met de cliënten/ cliëntsysteem.
2.	Actief luisteren in de opleiding (reflecteren op inhoud en gevoel, samenvatten, doorvragen, feedback geven, ...).	Actief luisteren in eenvoudige zorgsituatie en in het verpleegkundig team.	Actief luisteren in diverse omstandigheden en tijdens de zorg.
3.	Een gesprek voeren in een eenvoudige situatie in duidelijke en professionele taal en terminologie.	De inhoud van het gesprek richten op het gespreksdoel.	Verschillende gesprekstechnieken toepassen , rekening houdend met de context waarin het gesprek plaatsvindt.
4.	De eigen non-verbale communicatie omschrijven.	Non-verbale communicatie van anderen terugkoppelen.	De inhoud van de boodschap ondersteunen met gepaste non-verbale communicatie.
5.		Aandacht hebben voor de bekommernissen en problemen van de cliënten.	Opkomen voor het welzijn van de cliënt.

Ethisch en juridisch verantwoord verpleegkundig handelen

Omschrijving: *Inzicht hebben in eigen grenzen, waarden en normen; respect hebben voor de persoonlijkheid, waarden en normen van anderen; handelen op een deskundige, menswaardige en juridisch verantwoorde wijze in functie van het welzijn van het cliëntsysteem*

	A. VERKENNEN	B. VERDIEPEN	C. INTEGREREN
1.	De diversiteit van waarden en normen die mensen hanteren omschrijven.	De eigen waarden en normen omschrijven en bewust zijn van andere waarden en normen.	Professioneel handelen met respect voor waarden en normen van de cliënt.
2.	Een visie op verpleegkunde omschrijven met oog voor totaalbenadering van de cliënt.	Aspecten van de visie op verpleegkunde herkennen in concrete zorgsituaties.	Eigen visie op verpleegkunde verder ontwikkelen en bijsturen.
3.	De privacy van de cliënt en het beroepsgeheim respecteren.		
4.	Het belang inzien om zorg te verlenen in functie van het welzijn van de cliënt.	Eigen handelen analyseren in functie van criteria van deskundigheid en menswaardigheid ten behoeve van het welzijn van de cliënt.	Eigen handelen analyseren in functie van criteria van deskundigheid en menswaardigheid ten behoeve van het welzijn van het cliëntsysteem.
5.		Factoren die het welzijn van de cliënt beïnvloeden bespreken met de begeleiders.	Ethische dilemma's in de cliëntenzorg herkennen en bespreekbaar maken in het team.
6.	De wetgeving van de verpleegkundige beroepsuitoefening omschrijven.	Als verpleegkundige handelen conform de algemene en beroepsgerelateerde wetgeving.	Knelpunten in het verpleegkundig handelen omschrijven in functie van de algemene en beroepsgerelateerde wetgeving.

Een gezond evenwicht realiseren tussen de professionele en andere rollen

Omschrijving: Onderscheid maken tussen professionele rol en niet-professionele rollen (bv. familie, sociale relaties); de kwaliteit van de cliëntenzorg niet laten beïnvloeden door niet-professionele rollen; bewuste keuzes maken in functie van het persoonlijk evenwicht.

	A. VERKENNEN	B. VERDIEPEN	C. INTEGREREN
1.	Het belang van zelfzorg omschrijven.	Hulpmiddelen omschrijven om als professional verantwoordelijkheid te nemen voor zelfzorg .	Eigen grenzen bewaken op praktisch, emotioneel en professioneel gebied (=zelfzorg).
2.	Beïnvloeding van de niet-professionele rollen op de studie- en verpleegkundige activiteiten omschrijven .	Alternatieven voorstellen in de zoektocht naar evenwicht tussen professionele rol en niet-professionele rollen .	Uit de alternatieven bewuste keuzes maken om een evenwicht te vinden tussen professionele rol en niet-professionele rollen .

De verpleegkundige als KLINISCH BEOORDELAAR EN ZORGVERLENER verleent professioneel verpleegkundige zorg op maat

Omschrijving: Verpleegkundige zorg verlenen conform de wet op de verpleegkunde, aangepast aan de specifieke zorgbehoeften/gezondheidsproblemen en de belevingswereld van de cliënt en cliëntensysteem, op basis van wetenschappelijke kennis, klinisch inzicht, expertise en systematiek.

Verpleegkundige zorg verlenen vanuit wetenschappelijk perspectief.

Omschrijving: Zorg verlenen vanuit een brede theoretische basis en aangepast aan de concrete situaties
Gegevens vanuit verschillende bronnen kritisch beoordelen, er de kern, de verbanden en patronen uithalen en conclusies trekken.

	A. VERKENNEN	B. VERDIEPEN	C. INTEGREREN
1.	Verpleegkundige activiteiten in eenvoudige zorgsituaties verantwoorden op basis van kennis van het functioneren van de gezonde mens, verpleegkundige modellen en basiszorg.	Verpleegkundige zorg in matig en afgelijnde complexe situaties verantwoorden op basis van kennis van pathologie en verpleegkundige procedures en inzichten.	Het eigen handelen verantwoorden in diverse zorgsituaties met theoretische kennis van verpleegkunde, pathologie en humane wetenschappen.
2.	Gegevens uit theoretische bronnen en praktijksituaties synthetisch weergeven .	Verbanden leggen tussen gegevens uit meerdere bronnen, o.a. theorie en praktijk.	Een relatief grote hoeveelheid gegevens uit verschillende bronnen kritisch beoordelen en er conclusies uit trekken.
3.			Medewerking verlenen aan dataverzameling voor wetenschappelijk onderzoek .

Relevante gegevens verzamelen over het cliëntsysteem in de verpleegkunde

Omschrijving: Systematische observaties en gegevensverzameling over de menselijke reacties op de gezondheidstoestand en levensomstandigheden van cliënten en cliëntsysteem, rekening houdend met relevante fysieke, psychische, sociale, culturele, spirituele aspecten en omgevingsfactoren.

	A. VERKENNEN	B. VERDIEPEN	C. INTEGREREN
1.	De kenmerken van het gezond functioneren en zelfzorgtekorten observeren bij de cliënt op somatisch en psychosociaal vlak.	Klinische symptomen en klachten herkennen van somatische, psychische en sociale veranderingen en eenvoudige disfuncties.	Klinische symptomen en klachten actief opsporen van somatische, psychische en sociale veranderingen en disfuncties.
2.	Reacties van cliënten op hun ziek-zijn en op de hulpverlening observeren.	Reacties van cliënten op hun ziek-zijn, hun ziekte, hun behandeling en de hulpverlening erkennen.	Reacties van cliënten en hun omgeving op hun ziek-zijn, hun ziekte, hun behandeling en de hulpverlening opsporen.
3.	Gegevens verzamelen vanuit het patiëntendossier, de overdrachten en teambesprekingen.	Alle relevante gegevens uit het patiëntendossier, overdrachten en teambesprekingen ordenen.	Eigen observaties en verworven informatie gestructureerd toevoegen aan de verzamelde gegevens uit het patiëntendossier, overdrachten en teambesprekingen.

Verpleegproblemen en behoeften identificeren en onderscheiden

Omschrijving: Tekenen van normale en gewijzigde gezondheid, leed, nood, ziekte toestand of handicap herkennen in de personen, de verpleegproblemen hieruit afleiden en mogelijke oorzaken onderzoeken (PES = probleem – etiologie – symptomen.)

	A. VERKENNEN	B. VERDIEPEN	C. INTEGREREN
1.	Relevante verpleegproblemen en -diagnoses (PES) en behoeften in eenvoudige zorgsituaties identificeren.	De verbanden tussen de verpleegproblemen en -diagnoses, behoeften, observaties en behandelingen in matig complexe zorgsituaties identificeren.	De verbanden tussen de verpleegproblemen en -diagnoses, behoeften, observaties en behandelingen in complexe zorgsituaties identificeren.
2.	Verpleegproblemen weergeven volgens prioriteiten in eenvoudige zorgsituaties.	Verpleegproblemen weergeven volgens prioriteiten in matig complexe zorgsituaties.	Verpleegproblemen weergeven volgens prioriteiten in complexe zorgsituaties.

Doelstellingen bepalen en een verpleegkundig zorgplan opmaken, afgestemd op het cliëntsysteem en op het zorgsysteem

Omschrijving: Bewust van de doelen op korte en lange termijn, een aangepast en geïndividualiseerd verpleeg-/zorgplan opmaken volgens de noden van- en in overleg met de cliënt/ cliëntsysteem, en in overleg met de andere disciplines. Dit verpleegplan wordt continu aangepast.

	A. VERKENNEN	B. VERDIEPEN	C. INTEGREREN
1.	Haalbare en concrete doelstellingen op korte en lange termijn voor eenvoudige zorgsituaties bepalen en continu bijsturen .	Haalbare en concrete doelstellingen op korte en lange termijn in matig complexe zorgsituaties bepalen en continu bijsturen .	Haalbare en concrete doelstellingen op korte en lange termijn in elke zorgsituatie bepalen en continu bijsturen.
2.	Een geïndividualiseerd zorgplan in eenvoudige situaties opmaken in overleg met de collega-verpleegkundige .	Een geïndividualiseerd zorgplan in matig complexe situaties opmaken en continu aanpassen volgens de noden van de cliënt en in overleg met de collega-verpleegkundige .	Geïndividualiseerde zorgplannen in complexe situaties opmaken en continu aanpassen volgens de noden van- en in overleg met de cliënt, cliëntsysteem, en in overleg met de collega en/of andere disciplines .

Verpleegkundige handelingen verantwoord uitvoeren

Omschrijving:

Totaalzorg verlenen met integratie van de fysieke, psychische, emotionele en sociale aspecten met als doel de cliënt zo snel mogelijk te helpen in het herwinnen van zijn autonomie, gezondheid en/of welzijn.

Veiligheid bevorderen en verwickelingen voorkomen, inclusief in de verplaatsingen, infectiecontrole, eerste hulp en urgentieprocedures.

Veilig en menswaardig behandelingen en verpleegtechnische handelingen uitvoeren.

Cliënten en cliëntstelsel informeren, ondersteunen, adviseren en educatie geven.

	A. VERKENNEN	B. VERDIEPEN	C. INTEGREREN
1.	Correcte informatie geven aan de cliënt over de uit te voeren verpleegkundige zorg.	Correcte en relevante informatie geven aan de cliënt over de zorg, onderzoeken, behandeling en ziekte.	Correcte en relevante informatie geven aan de cliënt over de zorg, onderzoeken, behandeling en ziekte ook bij cognitieve tekorten en bewusteloze cliënten.
2.	Verwoorden welke informatie aan de familie en betekenisvolle anderen moet gegeven worden over verpleegkundige zorg.	Correcte en relevante informatie geven aan familie en betekenisvolle anderen over de verpleegkundige zorg.	Correcte en relevante informatie geven aan de familie en betekenisvolle anderen over de zorg, onderzoeken, behandeling en ziekte.
3.	Handelen volgens de verpleegkundige basisprincipes in eenvoudige situaties (hygiëne, steriliteit, comfort, privacy, zelfzorg en inspraak, veiligheid, ergonomie, economie, ecologie)	Methodisch handelen volgens de verpleegkundige basisprincipes in matig complexe situaties (hygiëne, steriliteit, comfort, privacy, zelfzorg en inspraak, veiligheid, ergonomie, economie, ecologie).	Methodisch handelen volgens de verpleegkundige basisprincipes in complexe situaties (hygiëne, steriliteit, comfort, privacy, zelfzorg en inspraak, veiligheid, ergonomie, economie, ecologie).
4.	Procedures en protocollen strikt toepassen in eenvoudige situaties en in overleg met de verpleegkundige (rekening houdend met specifieke zorgbehoefte, wensen en beleving van de cliënt).	Procedures en protocollen strikt en doordacht toepassen in matig complexe situaties en in overleg met het verpleegkundig team (rekening houdend met specifieke zorgbehoefte, wensen en beleving van de cliënt).	Procedures en protocollen strikt en doordacht toepassen in complexe situaties en in overleg met het multidisciplinair team (rekening houdend met specifieke zorgbehoefte, wensen en beleving van de cliënt).
5.	Medische voorschriften correct uitvoeren		
6.	Correct en handig de verpleegkundige zorg uitvoeren in eenvoudige situaties.	Correct en handig de verpleegkundige zorg uitvoeren in matig complexe situaties in verschillende werkomgevingen.	Correct en handig de verpleegkundige zorg uitvoeren in complexe situaties in verschillende werkomgevingen.
7.	De cliënt ondersteunen in het omgaan met de zorg.	De cliënt ondersteunen tijdens de zorg en in het omgaan met de ziekte.	De cliënt ondersteunen tijdens de zorg, ziekte en mogelijke gevolgen ervan.
8.	De vragen van de cliënt beluisteren i.v.m. omgaan met eigen gezondheid en deze rapporteren.	De kennis van de cliënt in verband met gezondheidsproblemen, het gedrag, de motivatie en weerstanden van de cliënt opsporen en rapporteren.	De cliënt motiveren, adviseren, onderrichten over de zorg en het omgaan met zijn problemen, rekening houdend met zijn verwachtingen en beleving.
9.	Maatregelen nemen ter bescherming van de eigen veiligheid.	Maatregelen nemen ter bescherming van de eigen veiligheid en die van collega's.	Voorstellen geven tot verbetering van de bescherming van de eigen veiligheid en die van collega's.

De resultaten van de zorgverlening evalueren en bijsturen

Omschrijving: Continu nagaan in welke mate de vooropgestelde doelstellingen bereikt zijn, hoe ze bereikt werden en in welke mate er nadelige gevolgen zijn van de (be)handelingen. Zonodig de (termijnen van de) doelstellingen, het zorgplan en/of de werkwijze aanpassen.

	A. VERKENNEN	B. VERDIEPEN	C. INTEGREREN
1.	De kwaliteit van de verleende zorg evalueren op basis van de doelstellingen van het zorgplan in eenvoudige situaties.	De kwaliteit van de verleende zorg evalueren op basis van de doelstellingen van het zorgplan in matig complexe situaties.	De kwaliteit van de verleende zorg evalueren op basis van de doelstellingen van het zorgplan in complexe situaties.
2.	De kwaliteit van de verleende zorg evalueren op basis van de verpleegkundige basisprincipes in eenvoudige situaties.	De kwaliteit van de verleende zorg evalueren op basis van de verpleegkundige basisprincipes in matig complexe situaties.	De kwaliteit van de verleende zorg evalueren op basis van de verpleegkundige basisprincipes in complexe situaties.
3.	Zonodig de (termijnen van de) doelstellingen, het zorgplan en/of de werkwijze bijsturen in eenvoudige situaties.	Zonodig de (termijnen van de) doelstellingen, het zorgplan en/of de werkwijze bijsturen in matig complexe situaties.	Zonodig de (termijnen van de) doelstellingen, het zorgplan en/of de werkwijze bijsturen in complexe situaties.

Relevant en efficiënt schriftelijk en mondeling rapporteren

Omschrijving: Accuraat observaties, planning en zorg rapporteren, registreren en documenteren, gebruikmakend van de gepaste technologieën. De handelingswijze vastleggen (wanneer ze afwijkt van standaardprocedures en/of protocollen) met het oog op juridisch perspectief

	A. VERKENNEN	B. VERDIEPEN	C. INTEGREREN
1.	Gegevens tijdig en duidelijk schriftelijk en mondeling rapporteren aan de verpleegkundige in een professionele taal.	Tijdig , volledig, relevant en beknopt rapporteren aan het verpleegkundig team in een professionele taal en in verschillende informatiesystemen.	Tijdig , volledig, relevant en beknopt rapporteren aan de verschillende disciplines in een professionele taal en in verschillende informatiesystemen.

Primaire en secundaire preventie toepassen

Omschrijving: Preventie op alle niveaus is: 'Bijdragen tot het bevorderen van de gezondheid, tot het voorkomen en herstellen van ziekten, verwikkelingen, psychisch disfunctioneren en tot het voorkomen van ongevallen. Deze competentie handelt over primaire en secundaire preventie: 'De verpleegkundige neemt gepaste structurele en faciliterende maatregelen om gezonde keuzes te ondersteunen (primaire preventie). Ze observeert, detecteert en signaleert vroegtijdig specifieke kenmerken van risicopopulaties (secundaire preventie). De andere niveaus zijn vervat in competenties 6 tot 11.

	A. VERKENNEN	B. VERDIEPEN	C. INTEGREREN
1.	De gezondheidstoestand van een cliënt beschrijven .	Gezondheidsrisico's bij cliënten identificeren .	Gericht gezondheidsrisico's opsporen en gepaste maatregelen treffen .
2.	Relevante informatie geven over gezondheid en gezonde omgeving aan cliënten en omgeving.	Met cliënten aanwezige gezondheidsrisico's bespreken samen met de nodige maatregelen in het omgaan met die risico's .	Cliënten motiveren tot aanpassing van levensstijl en therapietrouw.
3.	Evalueren of de cliënt de informatie begrepen heeft.	Evalueren of de cliënt inzicht heeft in zijn gezondheidsrisico's en de nodige maatregelen .	De effectiviteit van de preventieve interventies evalueren en zonodig bijsturen .
4.	Inzicht hebben in de sociale kaart in functie van verwijzing van de cliënt.	Voorstel voor verwijzing bespreken met de verpleegkundige .	Verwijzing bespreken in het verpleegkundig team en met de cliënt/ het cliëntstelsel .

De verpleegkundige als **ORGANISATOR EN COÖRDINATOR** organiseert en coördineert de diverse aspecten van de zorg

De zorg organiseren en coördineren

Omschrijving: De intra-, trans- en extra-murale zorgactiviteiten doeltreffend en efficiënt op elkaar afstemmen rekening houdend met de zorgbehoeften van de cliënt en cliëntensysteem, de samenwerking tussen de disciplines en de diensten, de beschikbare tijd en middelen en met bijzondere aandacht voor informatiedoorstroming.

	A. VERKENNEN	B. VERDIEPEN	C. INTEGREREN
1.	Prioriteiten stellen in de zorg voor een cliënt in eenvoudige zorgsituaties.	Prioriteiten stellen in de zorg voor een cliënt in matig complexe zorgsituaties.	Prioriteiten stellen voor een groep cliënten in matig complexe zorgsituaties, rekening houdend met de beschikbare tijd en middelen.
2.	De functies van de verschillende zorgverstrekkers omschrijven .	De verschillende zorgverstrekkers contacteren voor de realisatie van de zorgafstemming .	Met de betrokken zorgverstrekkers gepast overleggen in functie van de realisatie van de zorgafstemming .
3.		Een voorstel doen voor contacten met de verschillende intra-, trans- en extra-murale instanties voor de realisatie van de continuïteit van zorg.	Onder supervisie de nodige intra-, trans- en extra-murale instanties contacteren voor de realisatie van de continuïteit van zorg.
4.	Ondersteunende administratieve en logistieke taken , noodzakelijk voor de organisatie, omschrijven.	Onder supervisie ondersteunende administratieve en logistieke taken noodzakelijk voor het beheer uitvoeren.	Zelfstandig en correct de logistieke en administratieve taken uitvoeren
5.	De eigen positie en functie situeren binnen het organigram van de instelling.	De visie van de organisatie of de afdeling ten aanzien van de functie van verpleegkundige beschrijven .	Kritisch reflecteren op de visie van de organisatie of de afdeling ten aanzien van de functie van verpleegkundige.
6.			Overleggen met de hoofdverpleegkundige welke taken aan logistiek medewerkers en verzorgende kunnen gedelegeerd worden
7.	Systemen van verpleegkundige zorgorganisatie omschrijven.	Systemen van verpleegkundige zorgorganisatie herkennen.	=>

De verpleegkundige als **PROFESSIONAL** levert een bijdrage aan het bevorderen van de kwaliteit van de verpleegkundige zorg

Omschrijving: Zich verder professioneel ontwikkelen en de kwaliteit van de verpleegkundige zorg verhogen.

Handelen in functie van kwaliteitszorg

Omschrijving: De criteria van kwaliteit van zorg opvolgen in de dienstverlening: Doeltreffend, efficiënt, veilig, rechtvaardig, tijdig, continu, multi- en interdisciplinair, cliëntgericht, volgens de juridische reglementering en wetenschappelijk gefundeerd.

	A. VERKENNEN	B. VERDIEPEN	C. INTEGREREN
1.	Kwaliteitscriteria van de verpleegkundige zorg omschrijven.	Eigen verpleegkundig handelen analyseren in functie van deze kwaliteitscriteria	De verpleegkundig zorg analyseren in functie van deze kwaliteitscriteria .
2.	Over de kwaliteit van het eigen verpleegkundig handelen reflecteren in functie van het theoretisch onderwijs; zonodig bijsturen .	Over de kwaliteit van het eigen verpleegkundig handelen reflecteren in functie van het theoretisch onderwijs, de klinische praktijkrichtlijnen en protocollen, zonodig bijsturen .	Eigen handelen bijsturen in functie van nieuwe inzichten.

Zich professioneel ontwikkelen

Omschrijving: De verantwoordelijkheid opnemen voor eigen professionele ontwikkeling en 'levenslang leren'.

Gebruik maken van verpleegkundig wetenschappelijke vakliteratuur: kritisch lezen, analyseren, vergelijken en de betekenis ervan herkennen en afleiden voor de (eigen) verpleegkundige praktijk.

	A. VERKENNEN	B. VERDIEPEN	C. INTEGREREN
1.	Interesse tonen voor nieuwe inzichten en vernieuwing in de verpleegkunde.	Een gefundeerd standpunt innemen rond vernieuwing in de verpleegkunde.	Actief meewerken aan vernieuwingen in de verpleegkunde.
2.	De verschillende zoekstrategieën voor wetenschappelijke vakliteratuur beschrijven .	Op een efficiënte manier wetenschappelijke vakliteratuur opzoeken .	Relevante wetenschappelijke vakliteratuur kiezen in functie van een verpleegkundig thema .
3.	Het onderscheid maken tussen professionele en vulgariserende literatuur.	Verschillende onderzoeksmethoden in wetenschappelijke literatuur herkennen .	De essentie halen uit wetenschappelijke vakliteratuur.
4.	Een synthese maken van gegevens over een verpleegkundig thema.	Een presentatie maken over een verpleegkundig thema.	Verpleegkundige thema's presenteren aan een groep medestudenten .
5.	Het belang van permanente vorming toelichten.	Eigen vormingsbehoeften verwoorden in het kader van professionele ontwikkeling.	Actief op zoek gaan naar mogelijkheden om kennis en vaardigheden te verbreden en te verdiepen.

De verpleegkundige als LID VAN HET TEAM werkt intra- en interprofessioneel samen om de visie en de doelen van de zorg te realiseren

Omschrijving: Vanuit erkenning van- en respect voor ieders deskundigheid een actieve bijdrage leveren aan het gezamenlijke doel, nl. optimale totaalzorg en continuïteit in de zorg met oog voor kwaliteitsnormen; meewerken aan het voorkomen en oplossen van problemen en conflicten

Medestudenten begeleiden

Omschrijving: Medestudenten ondersteunen en constructief feedback geven bij het aanleren van verpleegkundige vaardigheden en verwerken van kennis

	A. VERKENNEN	B. VERDIEPEN	C. INTEGREREN
1.	Informer en naar de begincompetenties van de medestudent in het vaardigheidscentrum .	Een leersituatie kiezen die aansluit bij de begincompetenties van de medestudent in het vaardigheidscentrum .	Gerichte instructie geven tijdens de voorbereiding en uitvoering van de interventie in het vaardigheidscentrum .
2.	De begeleiding van een medestudent voorbereiden onder supervisie.	De begeleiding van een medestudent zelfstandig voorbereiden.	De begeleiding van een medestudent uitvoeren onder supervisie.
3.	Constructief feedback geven aan medestudenten.	De medestudent laten reflecteren over zijn handelen en attitudes.	De medestudent stimuleren om de nodige stappen te ondernemen voor verbetering van het resultaat.

Intraprofessionele relaties opbouwen en samenwerken binnen het verpleegkundig team

Omschrijving: Een actieve bijdrage leveren aan het gezamenlijke doel van het team, constructief bijdragen in (en leiden van) teamvergaderingen, besluiten toepassen en conflicten constructief helpen oplossen.

	A. VERKENNEN	B. VERDIEPEN	C. INTEGREREN
1.	De verschillende bevoegdheden en verantwoordelijkheden omschrijven van de leden van het verpleegkundig team.	De juiste teamleden contacteren om correcte informatie te verzamelen.	de verschillende bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de leden van het verpleegkundig team aanwenden .
2.	Ongevraagd collega's helpen .	Spontaan hulp aanbieden , ook in ongekende of nieuwe situaties.	Oog hebben voor het gezamenlijke belang van het team.
3.	De gemaakte afspraken met de teamleden respecteren.	Compromissen sluiten in functie van een goede samenwerking.	Zich flexibel opstellen binnen het team.
4.	Tijdens overleg relevante informatie uitwisselen .	Eigen mening uiten tijdens overleg.	Voorstellen formuleren binnen het overleg.
5.	Het verloop van een vergadering en de taak van de voorzitter observeren en omschrijven .	Een informatie- en overlegvergadering met medestudenten gestructureerd leiden .	Een informatie- en overlegvergadering met medestudenten gepast leiden .
6.	De gegevens van een vergadering correct en eenduidig weergeven in een verslag .	Hoofdzaken van bijzaken onderscheiden in een verslaggeving .	Een relevant en gestructureerd verslag uitbrengen.
7.	Een conflictsituatie herkennen .	De mening en de belangen van de verschillende partijen beluisteren .	Constructief meewerken aan het oplossen van het conflict.

Interprofessionele relaties opbouwen en samenwerken in het kader van gemeenschappelijke zorgdoelstellingen

Omschrijving: Vanuit kennis van en respect voor deskundigheidsgebieden van de verschillende disciplines in het team overleggen met als doel optimale totaalzorg en continuïteit in de zorg, met oog voor kwaliteitsnormen.

	A. VERKENNEN	B. VERDIEPEN	C. INTEGREREN
1.	De eigen plaats binnen het multidisciplinair team omschrijven.	De zorgdoelstellingen van de verschillende disciplines omschrijven in het geheel van de totaalzorg voor de patiënt.	Onder supervisie andere disciplines contacteren voor de toegewezen cliënten bij vragen en problemen.
2.		Met de verschillende disciplines relevante informatie uitwisselen .	Met de verschillende disciplines overleggen over zorgproblemen.

De verpleegkundige als LID VAN DE SAMENLEVING vervult een rol in de samenleving in functie van gezondheid en welzijn

Omschrijving: Openstaan voor diversiteit in de samenleving en de verpleegkunde als beroep kaderen in het brede gezondheidszorg- en welzijnsbeleid.

Open staan voor diversiteit in de samenleving

Omschrijving: De verpleegkundige benadert zowel collega's gezondheidswerkers als de cliënt en zijn omgeving vanuit een fundamenteel respect voor ieders persoonlijke, sociale, culturele, etnische en religieuze eigenheid.

	A. VERKENNEN	B. VERDIEPEN	C. INTEGREREN
1.	Verschillen tussen culturen, religie en maatschappelijke groepen omschrijven .	Specifieke zorgbehoeften herkennen bij cliënten i.f.v. culturele, religieuze en/of maatschappelijke achtergrond.	In de omgang met collega's en cliënten rekening houden met hun culturele, religieuze en/of maatschappelijke achtergrond
2.	De invloed van culturele, religieuze en/of maatschappelijke kenmerken op de zorg omschrijven .	De nodige aanpassingen in de zorgverlening voorstellen i.f.v. de eigenheid van de cliënt.	In overleg met de collega-verpleegkundige de zorg aanpassen i.f.v. de eigenheid van de cliënt

Positief bijdragen tot de profilering van het beroep

Omschrijving: De verpleegkundige is zich bewust van de rol die hij/zij kan spelen in de maatschappelijke beeldvorming over de verpleegkundige en draagt bij tot een positieve beeldvorming over de verpleegkunde.

	A. VERKENNEN	B. VERDIEPEN	C. INTEGREREN
1.	Het verpleegkundig beroep situeren binnen de organisatie van de gezondheids- en welzijnszorg.	Aanduiden welke organisaties en instellingen de belangen van de verpleegkundigen verdedigen.	Aanduiden welke organisaties geraadpleegd kunnen worden bij problemen in de verpleegkundige beroepsuitoefening.
2.	Het verpleegkundig beroepsprofiel omschrijven.	Enthousiasme uitstralen in het verpleegkundig beroep.	

Open staan voor het economisch, sociaal en ethisch beleid binnen de gezondheidszorg

Omschrijving: Student staat open voor tendensen en evoluties in het sociaal, economisch en ethisch beleid. Student is zich bewust van de gevolgen van het verpleegkundig handelen op economisch, sociaal en ethisch vlak en levert van daaruit een bijdrage in cliëntenbesprekingen en discussies'.

	A. VERKENNEN	B. VERDIEPEN	C. INTEGREREN
1.	De relevante economische, sociale en ethische factoren binnen de zorg beschrijven .	Het effect van relevante economische, sociale en ethische factoren binnen de zorg op de eigen werksituatie beschrijven.	Mogelijkheden en problemen op het gebied van economisch, sociaal en ethisch beleid binnen de gezondheidszorg bespreken met collega-verpleegkundigen.

Literatuurlijst

Aan te vullen en te actualiseren door de deelwerkgroep associatie verpleegkunde

- AUVB, Vlaamse afdeling. Bijzondere beroepstitel verpleegkundige intensieve zorg en spoedgevallenzorg. Een samenwerking tussen de beroepsorganisaties en de hogescholen. 1999-2000, Erkend door de Vlaamse onderwijsraad op 12 juni 2001.
- BAKER, C. Reflective learning: a teaching strategy for critical thinking. *Journal of nursing education*, 1996, 38, nr. 1, p. 19 - 22
- BENNER, P. *From novice to expert : excellence and power in clinical nursing practice*. Addison-Wesley, Menlo Park, California, 1984.
Vertaald: Van beginner naar expert. Excellentie en invloed in de verpleegkundige praktijk. Elsevier gezondheidszorg, 2006, 248 pp.
- BOERMA, S. en HILHORST, M. Competenties: het wondermiddel. *Onderwijs en gezondheidszorg*, 2002, nr. 4, p. 15 – 16.
- BORGIONS, J. Législation et réglementation concernant l'exercice de l'art infirmier. Ministère de la Santé publique et de l'Environnement, Bruxelles, mars 1995.
- CALMAN., L. Patient's "views of nurses" competence. *Nurse education today*. 2006, vol. 26, p. 719-725.
- CARNEL, K. (Red.) CALLEWAERT, B, TRATSAERT, P. en VAESEN M. *Volwaardig evenwaardig. Het formeel erkennen van eerder verworven competenties*. Uitg. ACCO, Leuven-Voorburg, 2005, 171 pp.
- CARPENITO, L.J. *Zakboek verpleegkundige diagnoses*. Noordhoff Wolters, Groningen, 2002, 591 pp.
- CONSEIL SUPERIEUR DE L'ENSEIGNEMENT DE PROMOTION SOCIALE, COMMUNAUTE FRANÇAISE. Profil professionnel de l'infirmier(e) gradué(e) adopté le 4 juillet 1996 et liste de compétences de l'infirmier gradué en vue de la procédure de correspondance.
- CONSEIL SUPERIEUR DE L'ENSEIGNEMENT DE PROMOTION SOCIALE, COMMUNAUTE FRANÇAISE. Profils professionnels de l'infirmier(e) hospitalier(e) et de l'infirmier(e) gradué(e). juillet 1997.
- COWAN, DT., NORMAN, I.J., COOPAMAH, V.P. A project to establish a skills competency matrix for EU nurses. *British Journal of Nursing*. 2005, vol. 14, no 11, p. 613-617.
- COWAN, DT., NORMAN, I.J., COOPAMAH, V.P. Competence in nursing practice: A controversial concept - A focused review of the literature. *Nurse Education Today*, 2005, vol. 25, p. 355-362
- COWAN, D.T., WILSON-BARNETT, J. and NORMAN, I.J. A European survey of general nurses' self assessment of competence. *Nurse education today*, 2007, vol. 27, p.452-458
- Décret n° 93-345 du 15 mars 1993 relatif aux actes professionnels et à l'exercice de la profession d'infirmier en France.
- DE CORTE, E. Actief leren binnen krachtige onderwijsleeromgevingen. *Impuls*, 1996, 26, nr.4, p. 145 - 156

- DEAN, B. Reflections on technology: increasing the science but diminishing the art of nursing? *Accident and emergency nursing*, 1998, vol. 6, p. 200-206.
- DIENST VOOR ONDERWIJSONTWIKKELING. *Handleiding voor het schrijven van opleidingsprofielen voor het hogeschoolonderwijs*. Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement onderwijs, 1997, 64 pp.
- DIERCKX DE CASTERLE, B. Curriculumontwikkeling in de verpleegkunde: een theoretisch kader_ KULeuven - Permanente Vorming, 21/01/1997. 9pp.
- DISTLER, J.W. Critical thinking and clinical competence: results of the implementation of student-centered teaching in an advanced practice nurse. *Nurse Education in Practice*, 2007, vol.7, p. 53-59
- DOCHY, F., HEYLEN, L. en VAN DE MOSSELAER, H. *Assessment in onderwijs. Nieuwe toetsvormen en examinering in studentgericht onderwijs en competentiegericht onderwijs*. Utrecht, Uitg. Lemma, Utrecht, 2002, 274 pp.
- DOCHY, F. en NICKMANS G. Competentiegericht opleiden en toetsen. Theorie en praktijk van flexibel leren. Uitg. Lemma, Utrecht, 2005, 200 pp.
- ETHAN (European Healthcare Training and Accreditation Network) Project Leonardo da Vinci, 2005
- EVERS, G. (Ed.). *Verpleegkundige registratie*. Samsom H.D, Tjeenk Willink, Alphen aan de Rijn, 1993.
- EUROPESE COMMISSIE. Verslag en aanbevelingen voor de opleiding van verantwoordelijke algemeen ziekenverplegers in de Europese Unie. Brussel, 1997. 35p
- FINE. Challenging together the European harmonisation of nursing education. 6th *European conference of nurse educators*. Parijs, Oktober 2006
- FRASER, S.W. – GREENHALGH, T. 'Coping with complexity: Educating for capability'. *British Medical Journal*, 2001, nr. 323, p. 799-803.
- GASTMANS, C. & DIERCKX DE CASTERLÉ, B. *Verpleegkundige excellentie. Verpleegkunde tussen praktijk en ethiek*. Maarssen, Uitg. Elsevier gezondheidszorg, 2000, 265 pp.
- GONZALEZ, J. and WAGENAAR, R. *Tuning Educational Structures in Europe II*. Universities' contribution to the Bologna Process. Universities of Deusto and Groningen. 2005. pp. 118-133; 245 – 270 & 340-358.
- GOOSSEN, W. *Verpleegkundige informatiekunde*. KAVANAH, Verpleegkunde modulair n° 27, 1994.
- GORDON, M. *Nursing diagnosis: Process and application*. McGraw-Hill, New York, 1988.
- GORDON, M. Classification of nursing diagnoses : functional health pattern and the NANDA taxonomy, in Mortensen R. *Creating a European Platform, proceedings of the first European Conference on Nursing Diagnoses*. DIHNR, Copenhagen, 1995, p. 224-301.
- GROTENDORST, A. Een competentiegerichte curriculumbenadering. Nieuwe core business, nieuwe rollen van opleiders. *Onderwijs en gezondheidszorg*, 2002 nr. 4, p. 9 - 14
- GRYPDONCK, M. Basisprincipes verpleeg-technische handelingen. Niet gepubliceerde tekst, Aggregatie Centrum ziekenhuiswetenschappen, KULeuven, s.d.

- HALLET, C.H. Learning through reflection in the community: the relevance of Schon's theories of coaching to nursing education. *International Journal of nursing studies*, 1997, vol. 34, nr. 2, p. 103 -110
- HENDERSON, V. & NITE, G. *Principles and practice of Nursing*. 6th ed., MacMillan, New York, 1978.
- HENDERSON, V. Grondbeginselen van de verpleegkunde. *De Tijdstroom*, 1976.
- HICKEY, J.V., OUIMETTE, R.M. en VENEGONI, S.L. *Advanced Practice Nursing: Changing Roles and Clinical Applications*. Lippincott, Philadelphia, 1996, 377 pp.
- HOOGEVEEN, H. Competent gekwalificeerd? Competenties als concept voor optimale aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt. *Onderwijs en gezondheidszorg*, 2002, nr. 4, p. 3 - 8
- HYSLOP, A. & HOY, D. Development of a nomenclature of nursing classifications as a basis of information systems, in Mortensen, R. *Creating a European Platform, proceedings of the first European Conference on Nursing Diagnoses*. DIHNR, Copenhagen, 1995, p.95-99.
- INSTITUT SUPERIEUR D'ENSEIGNEMENT EN SOINS INFIRMIERS.
Référentiel de compétences, Bachelier en Soins Infirmiers. Bruxelles, 2005.
- JANSSEN, P. *Studeren, doceren en evalueren in studaxologisch perspectief*. Acco, 1996, 182 pp.
- KORTHAGEN, F. & KOSTER, B. *Theorie en praktijk van het leren reflecteren*. In D. Van Veen & W. Vleugelers (eds), *Vernieuwing van leraarschap en lerarenopleiding*(.). Leuven- Appeldoorn: Garant, 1996, pp. 205-215
- LANG, N. & MAREK, K. The classification of nursing outcomes. *Journal of Professional Nursing*. 6 (3), 1990, p. 158-163.
- LOVING, G. Competence validation and cognitive flexibility: a theoretical model grounded in nursing education. *Journal of nursing education*, 1993, 32, nr 9, p. 415-421
- LOWE, P.B. & KERR, C.M. Learning by reflection: the effect on educational outcomes? *Journal of advanced nursing*, 1998, 27, p. 1030-1033
- MATHIJSSSEN, E. Het HBO: een competentiegerichte leeromgeving?! *Thema, Tijdschrift voor hoger onderwijs en management*, mei 2000, p. 12 – 16.
- MC CLOSKEY, G. & BULECHEK, J. *Nursing Interventions Classification (NIC)*. St.Louis, Mosby, 1992.
- MENSINK, F. Transfer van kennis en ervaring in verpleegkunde. Nieuwe wegen voor de reflectieve docent in de combinatiefunctie docent-praktiserend verpleegkundige. *Onderwijs en gezondheidszorg*, 1996, 20, nr. 8, p. 152-159.
- N.A.N.D.A. *Nursing diagnoses : definitions and classifications*. St.Louis, 1992.
- NORMAN, I.J., WATSON, R., MURRELS, T., CALMAN, L. & REDFERN, S. The validity and reliability of methods to assess the competence to practise of pre-registration nursing and midwifery students. *International Journal of Nursing Studies*, 2002, vol. 39, p. 133-145.

- NATIONALE RAAD VOOR VERPLEEGKUNDE. Actieplan voor de verpleegkunde. De Verpleegkundige Opdracht: Het beroepsprofiel en deskundigheidsprofiel van de verpleegkundige. S.l., september 1998. 27 pp.
- N.V.K.V.V. Beroepsprofiel van de psychiatrisch verpleegkundige of verpleegkundige in de geestelijke gezondheidszorg. 1993.
 N.V.K.V.V. Beroepsprofiel van de sociale verpleegkundige. 1993.
 N.V.K.V.V. Ontwerp beroepsprofiel van de geriatrische verpleegkundige of verpleegkundige in de bejaardenzorg. 1993.
- POOL, A., POOL-TROMP, C., VELTMAN-VAN GUCHT, F., VOGEL, S. *Met het oog op de toekomst. Beroepscompetenties van hbo-verpleegkundigen*. Uitg. NIZW, Hogeschool Rotterdam, 2001
- RITZEN, H. EEN COMPETENTE PRAKTIJKLECTOR. Begeleiden van leerlingen/studenten bij het verwerven van competenties. *Onderwijs en gezondheidszorg*, 2002, nr. 4, juni, Toolkit, p. XLVII – LII.
- SINT ELISABETHINSTITUUT VOOR VERPLEEGKUNDE. Gids voor curriculumontwikkeling. Leuven, 1995, 60pp
- TEN DAM, G., VAN HOUT, H., TERLOUW, C., WILLEMS, J. *Onderwijskunde Hoger Onderwijs. Handboek voor docenten*. Uitg. Van Gorcum, 2000, 406 pp.
- VAN BEIRENDONCK, L. *Beoordelen en ontwikkelen van competenties. Assessment centres, development centres en aanverwante technieken*. ACCO, Amersfoort/leuven. 1998
- VAN BERKEL, H. en BAX A. Toetsen in het hoger onderwijs. Uitg. Bohn Stafleu Van Loghum, 2002, 324 pp.
- VAN DEN HEUVEL, H. en VAN MEER, K. Methodische praktijkbegeleiding. Handleiding voor een gesprekscyclus. Uitg. Lemme, Utrecht, 1994, 256 pp.
- VAN KERCKHOVEN, E. Modulariseren & (basis)competenties. KHLeuven, Departement Sociale School Heverlee, 2002. 17pp.
- VAN POUCKE, A. Het competentieniveau van de afgestudeerde nagestreefd door de opleiding verpleegkunde in het hoger onderwijs van één cyclus aansluitend bij het functioneringsniveau van de beginnende beroepsbeoefenaar verpleegkunde. VVKHO – Onderwijsverzorging, Brussel, 2001. 22 pp.
- VKW. De SAM schaal: schaal voor attitudemeting. Brussel, Antwerpen, 2005
- VLAAMSE OVERLEGGROEP, IZ – SPGZ, Opleidingsprofiel Verpleegkunde IZ – SPGZ. Sl., 2001.
- VLAAMSE ONDERWIJSRAAD, Ontwerptekst Opleidingsprofiel Verpleegkunde. Sl, sd.
- VLAAMSE ONDERWIJSRAAD, Werkgroep beroepsprofielen van de Vlaamse Hogescholen. Beroepsprofiel verpleegkundige, studie 32. D/1997/6356/21, 41 pp.
- VYT, A. (red.) *Evaluatie en erkenning van elders en eerder verworven verpleegkundige competenties*. Garant, Antwerpen – Appeldoorn, 2005, 239 pp.
- W.H.O. Nursing beyond the year 2000. Report of a W.H.O. study group, Geneva, 1994, 21pp.